



แนวทางการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและแก้ปัญหาคความยากจนด้วยทุนทางสังคม:

กรณีศึกษาชุมชนตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

Approaches to Creating Economic Opportunities and Alleviating Poverty

Through Social Capital: A Case Study of Mueang Mai Subdistrict, Chae

Hom District, Lampang Province

ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช¹, กาญจนา รัตนธีรวิเชียร^{1*}, ณัชฌา เหล่ากุลดิolk²,

วีระ พันธ์อินทร³, สุรพงษ์ เพ็ชรหาญ³, วิภาณุช ไบศล³

Kajohnsak Wongwirach¹, Kanjana Rattanaterawichian^{1*}, Natcha Laokuldilok²,

Weera Punin³, Surapong Petharn³, Wipanoot Baisan³

(Received: September 5, 2025; Revised: March 23, 2026; Accepted March 27, 2026)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนทางสังคมที่นำเสนอกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้ทุนทางสังคมชุมชนตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง และเพื่อนำเสนอการนำทุนทางสังคมสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและลดความยากจนของชุมชน โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายคือ ผู้นำชุมชนวิสาหกิจชุมชน คนจนเป้าหมายในระบบ และหน่วยงานท้องถิ่น รวมจำนวน 82 ราย ใช้วิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปนัย ผลการวิจัยพบว่า ตำบลเมืองมายมีการใช้ทุนทางสังคมในหลายมิติ เช่น ความสัมพันธ์ในครอบครัว เครือข่ายชุมชน ระบบความเชื่อและวัฒนธรรม ผู้นำที่ชุมชนไว้วางใจ และทุนทางธรรมชาติและธรณีวิทยาที่สามารถนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการระหว่างเชิงวัฒนธรรม เชิงธรณีวิทยา และเชิงนิเวศ ซึ่งกิจกรรม “เมืองมายแอมโมไนต์รัน” เป็นกิจกรรมที่นำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวธรรมชาติ ธรณีวิทยาและนำเสนอผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ช่วยเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนโดยตรงทั้งยังส่งผลให้เกิดการ

¹คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

¹Faculty of Management Science, Lampang Rajabhat University

²คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

²Faculty Agricultural Technology, Lampang Rajabhat University

³คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

³Faculty of Science, Lampang Rajabhat University

*Corresponding Author: elphijava@glpru.ac.th



ตั้งกองทุนพัฒนาชุมชนที่สะท้อนให้เห็นถึงการใช้ทุนทางสังคมเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาค่าความยากจนในระดับชุมชน

คำสำคัญ: ทุนทางสังคม, การท่องเที่ยวโดยชุมชน, การส่งเสริมอาชีพ, การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก, ความยากจน

Abstract

This study aimed to examine social capital as a mechanism underlying the process of promoting tourism through the utilization of social capital in Muang Mai Sub-district, Chae Hom District, Lampang Province, and to propose an approach for leveraging social capital to create economic opportunities and alleviate community-level poverty. A qualitative research design was employed, with data collected through in-depth interviews, focus group discussions, and participatory action research. The target groups comprised community leaders, community enterprises, targeted low-income households within the national poverty database, and local governmental agencies, totaling 83 participants. Data were analyzed using inductive content analysis. The findings reveal that Muang Mai Sub-district effectively mobilizes social capital across multiple dimensions, including family relationships, community networks, belief systems and cultural practices, trusted community leadership, as well as natural and geological capital that can be utilized to develop integrated forms of tourism encompassing cultural, geological, and ecological dimensions. In particular, the “Muang Mai Ammonite Run” initiative showcases nature- and geology-based tourism routes alongside local community products, thereby directly generating additional income for the community. Moreover, this initiative has contributed to the establishment of a community development fund, reflecting the strategic use of social capital as a key mechanism for strengthening the local economy and serving as an effective instrument for poverty alleviation at the community level.

Keywords: Social capital, Community-based tourism, Occupational promotion, Grassroots economic Development, Poverty



บทนำ

ปัญหาความยากจนเป็นความท้าทายสำคัญของสังคมไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่ประชาชนจำนวนมากยังขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร รายได้ และบริการพื้นฐาน ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาว ทั้งนี้ ความยากจนมีสาเหตุจากหลายปัจจัยเชิงโครงสร้าง อาทิ ระบบเศรษฐกิจ การถือครองทรัพยากรและการบริหารจัดการภาครัฐ (Mankong, 2021) แนวทางการแก้ไขปัญหาจึงไม่สามารถพึ่งพาการช่วยเหลือจากภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพภายในของชุมชน โดยเฉพาะ “ทุนทางสังคม” ซึ่งประกอบด้วยความสัมพันธ์ ความไว้วางใจเครือข่าย และความร่วมมือของคนในชุมชน อันเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน (Field, 2003; Putnam, 1993; Soithong et al., 2024)

ตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง เป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหาความยากจน โดยมีครัวเรือนยากจนจำนวน 82 ครัวเรือน กระจายใน 6 หมู่บ้านและมีประชากรกลุ่มเปราะบางที่ขาดโอกาสทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม พื้นที่ดังกล่าวมีศักยภาพ ด้านทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง ทั้งในรูปของเครือข่ายชุมชน ความสามัคคีของคนในพื้นที่ ความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติและธรณีวิทยาที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรม ทางเศรษฐกิจ เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชน แม้จะมีศักยภาพดังกล่าว แต่ยังคงขาดการบูรณาการทุนต่าง ๆ เพื่อพัฒนาเป็นกลไกในการสร้างรายได้และแก้ปัญหาคความยากจนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน (Program Management Unit on Area Based Development [PMU A], 2024; Mueang Mai Subdistrict Administrative Organization, 2024)

จากการทบทวนวรรณกรรมยังพบว่างานวิจัยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับบทบาทของทุนทางสังคมในเชิงแนวคิดหรือการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่ยังคงขาดการศึกษาเชิงลึกที่อธิบายบทบาทของทุนทางสังคมในฐานะกลไกเชิงปฏิบัติที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในบริบทพื้นที่ชนบทที่มีความหลากหลายของทุนทรัพยากร (Aminudin & Jamal, 2024; Rocca & Zielinski, 2022) งานวิจัยนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว โดยเน้นการวิเคราะห์การใช้ทุนทางสังคมร่วมกับทุนทรัพยากรในพื้นที่เพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและลดความยากจนในระดับชุมชนและเสนอแนวทางการลดความยากจนอย่างยั่งยืน ในระดับพื้นที่ซึ่งจะสามารถเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการ และส่งเสริมการออกแบบนโยบายพัฒนาชุมชนที่มีฐานจากทุนภายในชุมชนที่น่าจะกระบวนกรองค์ความรู้ในการบูรณาการทุนทางสังคม ทุนทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและแนวทางการแก้ปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืน

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาทุนทางสังคมที่น่าเสนอกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้ทุนทางสังคมชุมชนตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง และเพื่อนำเสนอการนำทุนทางสังคมในการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและลดความยากจนของชุมชน



อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยมีองค์ประกอบของระเบียบวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

ระยะเวลาในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยใช้เวลาตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2567 ถึง พฤษภาคม 2568

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายของการวิจัยจำนวนทั้งสิ้น 83 คน ประกอบด้วย กลุ่มคนจนเป้าหมายซึ่งระบุในฐานข้อมูลของ PPPConnex (PMU A, 2024) จำนวน 82 ครั้วเรือน จากทั้งหมด 581 ครั้วเรือนจาก 6 หมู่บ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มคนจนในมิติเศรษฐกิจแต่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพและร่วมกิจกรรมกับชุมชนได้ โดยกำหนดให้ตัวแทนครั้วเรือนเป้าหมายคนจนเป็นกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินการวิจัยครั้วเรือนละ 1 คน รวม 82 คน ผู้นำชุมชน 6 หมู่บ้าน โดยกำหนดให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นตัวแทนผู้นำชุมชนรวม 6 คน และผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยกำหนดให้ผู้แทนผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองมาย จำนวน 2 คน เป็นตัวแทน และตัวแทนกลุ่มหรือสมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการในท้องถิ่นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน หน่วยงานท้องถิ่น อาทิ โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล โดยกำหนดให้ตัวแทนเข้าร่วมหน่วยงานละ 1 คน รวมจำนวน 10 ราย โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) และใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกคือ ครั้วเรือน บุคคล และองค์กรที่ยินยอมเข้าร่วมกิจกรรมตลอดโครงการและพร้อมดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง และใช้เกณฑ์ในการคัดออกคือ ครั้วเรือนยากจนที่ถูกถอนชื่อออกจากการเป็นครั้วเรือนยากจนจากระบบ หรือที่ประชุมของผู้นำชุมชนที่คัดกรองเบื้องต้นแล้วว่าไม่ได้เป็นครั้วเรือนยากจนโดยสภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยโดยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ได้กำหนดใช้เครื่องมือสำคัญคือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยกำหนดประเด็นในการสอบถามหรือสัมภาษณ์คือ 1) ทูทางสังคม ทูทางทรัพยากรในชุมชนของตำบลเมืองมายประกอบด้วยอะไรบ้าง 2) ทูที่นำเสนอมานั้นมีทูใดบ้างที่เหมาะสมแก่การนำไปใช้ในการสร้างรายได้แก่คนในชุมชน และ 3) หากจะมีการส่งเสริมหรือพัฒนา ควรมีการดำเนินการอย่างไร โดยใช้เทคนิคการประชุมกลุ่มย่อย (focus group) จากตัวแทนครั้วเรือนยากจน 82 คน ผู้นำ 6 คน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2 คน และผู้แทนหน่วยงานในพื้นที่จำนวน 10 คน โดยจัดเวทีทั้งหมด 8 ครั้ง แบ่งเป็นเวทีระดับหมู่บ้าน 6 หมู่บ้าน ๆ ละ 1 ครั้ง และเวทีรวมระดับตำบล 2 ครั้ง การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จากกลุ่มตัวอย่างจากครั้วเรือนยากจนทั้ง 82 คน การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) โดยกำหนดประเด็นในการสังเกตแบบมีส่วนร่วมคือ ความกระตือรือร้นในการช่วยเหลือตนเองในการแก้ไขปัญหาความยากจนของครั้วเรือน การมีส่วนร่วมของผู้นำ



และคนในชุมชน และการผลักดันการดำเนินงานไปสู่นโยบายและการสร้างความต่อเนื่องระดับชุมชนและท้องถิ่น จากกิจกรรมการพัฒนาทักษะอาชีพ การส่งเสริมอาชีพ การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการวิจัย และกิจกรรมของหมู่บ้านและชุมชน การระดมความคิดเห็น (brainstorming) จากผู้นำชุมชน 6 ชุมชน ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองมาย จำนวน 2 คน และผู้แทนหน่วยงานในประเด็นของการพัฒนาเชิงพื้นที่ การเตรียมความพร้อม และแนวทางการดำเนินการเพื่อความยั่งยืน และการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participation action) ในด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การพัฒนาพื้นที่เพื่อสร้างกิจกรรมและการท่องเที่ยว และการจัดการด้านรายได้จากการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อแก้ปัญหาความยากจน และการพัฒนาชุมชนจากกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดรวมทั้งประชาชนในชุมชน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการในการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการบันทึกข้อมูลจากการใช้เครื่องมือและใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) กับกลุ่มสมาชิกในชุมชนการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่าง ๆ และบันทึกแยกประเด็นเพื่อนำใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (inductive content analysis) โดยจัดกลุ่มประเด็นและตีความตามบริบท และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยการตรวจสอบสามเส้า (triangulation) จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ รวมถึงการสรุปและยืนยันความถูกต้องของข้อมูลกับชุมชนโดยใช้การเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลายกลุ่มและจากวิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งข้อมูลที่ได้มีความสอดคล้องกันในประเด็นการใช้ทุนทางสังคมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว นอกจากนี้มีการยืนยันความถูกต้องของข้อมูลกับชุมชนผ่านเวทีสะท้อนผลระดับตำบลจากผู้เข้าร่วมจำนวน 26 คน ประกอบด้วยผู้นำชุมชน 6 คน ผู้แทนครัวเรือนยากจน 10 คน และผู้แทนหน่วยงานภาครัฐในชุมชน 10 คน ซึ่งยืนยันว่าผลการวิจัยสอดคล้องกับบริบทและข้อเท็จจริงของพื้นที่

ผลการศึกษา

จากการดำเนินการวิจัยด้วยเครื่องมือและเทคนิคการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากกลุ่มเป้าหมายและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องสามารถนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้



1. การศึกษาทุนทางสังคมที่นำเสนอกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้ทุนทางสังคมชุมชนตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

ผลการวิจัยพบว่า จากการวิเคราะห์ศักยภาพของทุนทางสังคมของชุมชนตำบลเมืองมายซึ่งประกอบด้วย 6 หมู่บ้านและเป็นทุนที่สามารถนำไปสู่การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจมีหลากหลายทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความโดดเด่นของทุนทางสังคมที่ประกอบด้วย เครือข่ายและความสัมพันธ์ภายในชุมชน ความสามัคคีของผู้นำชุมชน วิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับทรัพยากรธรรมชาติ ความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อผู้นำทั้งทางการและผู้นำทางความคิด โดยสามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์ศักยภาพของทุนทางสังคมที่เชื่อมโยงไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาชีพเพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ดัง Table 1

Table 1 Analysis of the potential of social capital and its linkages with the grassroots economy

Social capital	Spatial potential	Guidelines for enhancing grassroots economic opportunities
Community networks and internal relationships	1) Existing networks operate at village, sub-district, district, and provincial levels 2) Network collaborations are cohesive and continuous 3) Certain networks, such as village heads and subdistrict administrative organization (SAO) executives/members, work closely and support each other 4) Community networks at the sub-district level collaborate with private sectors, such as SCG (Siam Cement Group), Lampang	1) Promoting tourism activities through network collaboration 2) Utilizing network support in career development, tourism, and grassroots economic enhancement
Unity among community leaders	1) Leaders including sub-district heads, village chiefs, and assistants show strong unity, particularly through the formation of the village	1) Initiating projects and activities funded by local administrative organizations that align with local problems, needs,



Social capital	Spatial potential	Guidelines for enhancing grassroots economic opportunities
	headmen club of Mueang Mai subdistrict, which jointly conducts official and public activities 2) Local administrative leaders and community leaders work together consistently 3) All community activities involve coordinated planning and implementation across village, sub-district, and district levels	and spatial potentials, emphasizing continuity and sustainability 2) Establishing tangible networks or organizations to act as operational units
Way of life connected to natural resources	1) Community traditions and practices remain linked to forests, water sources, and ancestral beliefs 2) Forest resources such as bamboo, bamboo shoots, and honey are used to create primary occupations, such as weaving traditional lunchbox containers-a craft passed down through generations 3) Community members conserve and value natural resources while utilizing them sustainably	1) Promoting outstanding cultural practices-such as spirit worship and forest ordination-as tourism activities 2) Utilizing stories and narratives to enrich tourism experiences 3) Upgrading traditional products to higher-value items
Public trust in formal and informal leaders	1) Local people deeply trust and respect formal and informal leaders 2) High levels of community cooperation and unity are observed when leaders spearhead activities or request participation	1) Leveraging the trust in leadership to foster collaboration and sustained community participation
Preservation of indigenous wisdom and	1) Traditional customs and livelihoods, such as bamboo weaving, crafting lunchbox	1) Developing new products that retain local identity and serve as souvenirs or tourism goods



Social capital	Spatial potential	Guidelines for enhancing grassroots economic opportunities
traditional occupations Natural and Geological Resources	containers, and agriculture, are well preserved 2) The woven lunchbox containers of Muang Mai are well-known and widely recognized 3) Local sages and wisdom bearers continue to transmit and develop indigenous knowledge. 1)The area is endowed with natural resources, including Lom Ang Cave, Nam Yueng (a natural water basin located upstream of the Kiew Lom Dam), and the Kiew Du Viewpoint, all of which can be developed into nature-based tourism destinations. 2) The discovery of a 240-million-year-old ammonite fossil represents a valuable geological heritage that can enhance public awareness and be integrated into thematic tourism routes in accordance with the tourism development policies of Lampang Province.	2) Adding value to community products by integrating them into tourism activities or embedding community stories in the products 1)To organize seasonal tourism activities that are accessible throughout the year, enabling continuous visitation and supporting sustainable income generation for the local community. 2) To develop community-based products linked to the identity of local tourism resources, such as the 240-million-year-old ammonite, in order to strengthen product identity, differentiation, and added value.

Table 1 ซึ่งนำเสนอผลการวิเคราะห์ศักยภาพเชิงพื้นที่และแนวทางในการนำไปสร้างหรือส่งเสริมการท่องเที่ยว การสร้างอาชีพที่นำไปสู่การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ การสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน ตำบลเมืองมายจากทุนทางสังคม ซึ่งเป็นเครื่องมือและกลไกที่สำคัญในการพัฒนาเชิงพื้นที่ซึ่งในแต่ละด้านของทุนทางสังคมจะมีจุดเชื่อมโยงที่นำไปพัฒนาและต่อยอดเชิงกระบวนการต่อไปได้ ทั้งนี้ไม่เพียงแต่ทุนทางสังคมของพื้นที่เท่านั้น ชุมชนตำบลเมืองมายยังมีทุนทางธรรมชาติและทรัพยากรท้องถิ่นที่สามารถ



นำมาส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวและการพัฒนาอาชีพ ซึ่งทุนทางธรรมชาติและทรัพยากรท้องถิ่นที่มีศักยภาพประกอบไปด้วยดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ อาทิ น้ำตกตาดหมอก ถ้ำแม่เปิน ถ้ำหล่มอ่าง ถ้ำสมบัติน้ำยั้ง (อ่างน้ำธรรมชาติกลางหุบเขา) (Figure 1a) ซึ่งเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่ยังไม่ได้ดำเนินการในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งที่ผ่านมาเป็นเพียงแค่แหล่งท่องเที่ยวของคนในชุมชนในบางช่วงเทศกาลเท่านั้น

2. ทรัพยากรท้องถิ่น อาทิ ซากฟอสซิลแอมโมไนต์ สัตว์ทะเลดึกดำบรรพ์ซึ่งค้นพบและพิสูจน์อายุโดยสำนักงานทรัพยากรธรณีวิทยา จังหวัดลำปาง พบว่ามีอายุกว่า 240 ล้านปี ดัง (Figure 1c) ภาพเขียนสีบนผนังถ้ำ ซึ่งเป็นภาพเขียนสีโบราณผนังหน้าผาที่อยู่ระหว่างการตรวจพิสูจน์ซึ่งเป็นภาพเขียนสีที่สันนิษฐานว่ามีอายุร่วมสมัยกับภาพเขียนสีประตู่ผาซึ่งมีอายุราว 3,000 ปี อ่างเก็บน้ำบ้านนาไหมซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำธรรมชาติที่เป็นแหล่งต้นน้ำของตำบลเมืองมาย รวมทั้งการนำผิวไม้ไผ่ซึ่งเป็นทรัพยากรชุมชนมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์กล่องข้าวและมีการสืบทอดภูมิปัญญามาอย่างยาวนาน ดัง (Figure 1b)



Figure 1 Survey of community tourism resources (a), Product development analysis (b), Local product assessment and ammonite fossil in Mueang Mai subdistrict (c)

โดยทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรท้องถิ่นของตำบลเมืองมายเป็นทรัพยากรที่ยังไม่ได้มีการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างจริงจังด้วยข้อกักรงของผู้เ้าในชุมชนและคนในชุมชนเกี่ยวกับที่ตั้งของภูมิศาสตร์ของตำบล เนื่องจากเป็นตำบลในพื้นที่ไกล และไม่ได้เป็นตำบลทางผ่านซึ่งหากจะเข้ามาในพื้นที่ก็จะต้องตั้งใจเข้ามา รวมทั้งภายในชุมชนยังไม่สามารถพัฒนาแนวคิดหรือเชื่อมโยงทุนต่าง ๆ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวหรือกิจกรรมทางการท่องเที่ยวภายในตำบลทำให้ที่ผ่านมาจึงยังไม่มีการจัดกิจกรรมเส้นทาง หรือดำเนินการด้านการท่องเที่ยวชุมชนอย่างแท้จริง มีเพียงแค่การสำรวจหรือการร่วมสำรวจกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น สำนักงานทรัพยากรธรณีวิทยา จังหวัดลำปาง องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นต้น



จากผลการวิเคราะห์ศักยภาพของทุนทางสังคม ทุนทางธรรมชาติและทรัพยากรท้องถิ่น นำไปสู่การกำหนดแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาชีพในชุมชนตำบลเมืองมายมีลักษณะเป็นกระบวนการที่มีการบูรณาการหลายภาคส่วน โดยใช้แนวทางที่ยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง ภายใต้การสนับสนุนของโครงการวิจัยและหน่วยงานท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายในการสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มคนจน กลุ่มเปราะบาง และประชาชนในชุมชนในระยะยาว จึงนำไปสู่การกำหนดกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาชีพของชุมชนตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ดัง Figure 2

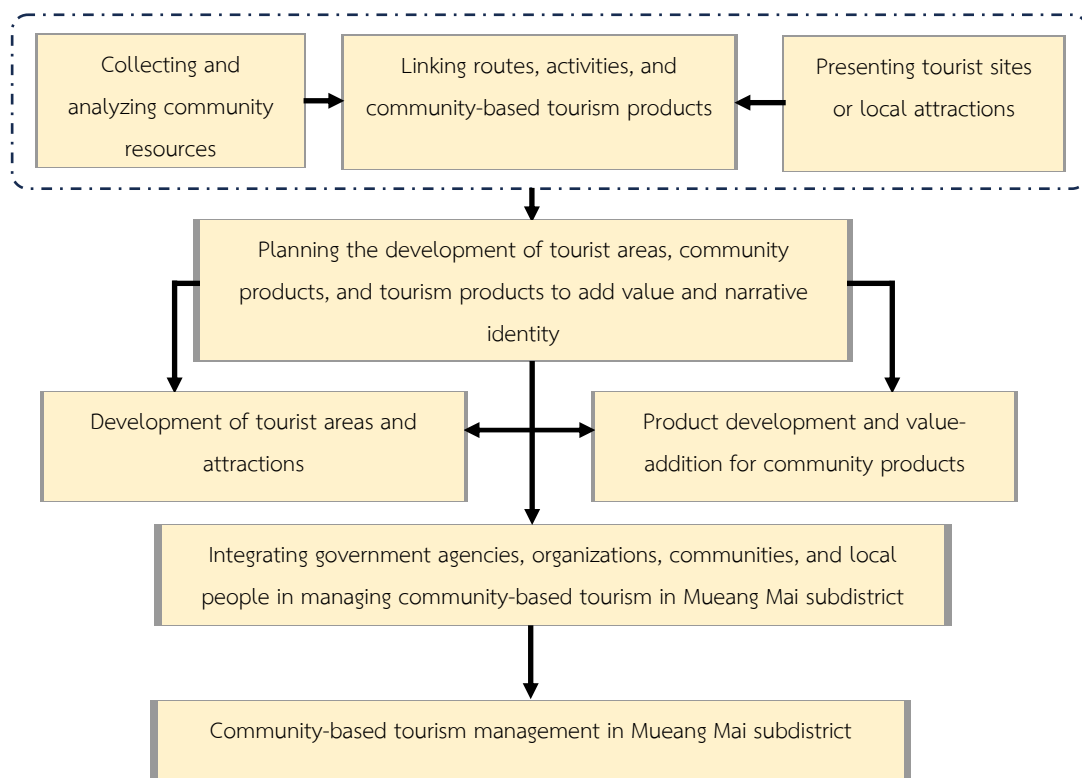


Figure 2 Tourism and livelihood promotion process in Mueang Mai subdistrict

Figure 2 ซึ่งได้นำเสนอถึงกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาชีพของชุมชนตำบลเมืองมาย โดยประกอบด้วยองค์ประกอบเชิงกระบวนการ 5 กระบวนการ ดังนี้

กระบวนการที่ 1 การเชื่อมโยงเส้นทาง กิจกรรม ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนซึ่งเป็นกระบวนการที่ต้องมีการวิเคราะห์ทรัพยากรชุมชน พร้อมระบุพื้นที่และแหล่งท่องเที่ยวเพื่อใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาชีพของชุมชนเพื่อให้เห็นถึงศักยภาพเชิงพื้นที่ กิจกรรม และตำแหน่งของแหล่งท่องเที่ยวพร้อมทั้งกลุ่มเป้าหมายทางการท่องเที่ยวหรือนักท่องเที่ยวที่จำแนกตามประเภทของพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว



กระบวนการที่ 2 กำหนดการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ชุมชน ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างคุณค่า มูลค่า และเรื่องราวเรื่องเล่า ซึ่งในกระบวนการนี้หมายถึงการกำหนดพื้นที่เป้าหมายที่จะมีการพัฒนาระบบนิเวศ สภาพแวดล้อม สาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจำเป็นต้องเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมป่าไม้ ซึ่งเป็นพื้นที่ดูแลและรับผิดชอบ ตลอดจนการกำหนดแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อสนับสนุนและเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวซึ่งกระจายในพื้นที่ต่าง ๆ ของตำบล เมืองมาย โดยคนจนเป้าหมายถูกพัฒนาทักษะทางด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณค่า มูลค่า และเรื่องราวเรื่องเล่าเพื่อสนับสนุนด้านการจัดการท่องเที่ยวและสร้างรายได้ในครัวเรือน

กระบวนการที่ 3 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ชุมชน และผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการพัฒนาทางกายภาพและภูมิทัศน์ หรือระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นของฝากของที่ระลึกที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยว และยังคงอัตลักษณ์ วิถีชีวิต รวมทั้งการนำเสนอกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการเดินทางไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ในชุมชน

กระบวนการที่ 4 การบูรณาการหน่วยงาน องค์กร ชุมชน และประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว ชุมชนตำบลเมืองมาย เป็นกระบวนการในการนำ ทูทางสังคมของชุมชนมาใช้โดยเน้นการบูรณาการการทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดการพัฒนาพื้นที่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนากิจกรรมที่นำไปสู่การท่องเที่ยวชุมชน

กระบวนการที่ 5 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการสุดท้ายที่นำไปสู่การดำเนินการที่ต่อเนื่องและยั่งยืนโดยการเข้ามาดำเนินการในการจัดการท่องเที่ยวโดยมีคนในชุมชนทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชนเพื่อสร้างให้เกิดการท่องเที่ยว หรือกิจกรรมการท่องเที่ยว และการรับประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่ทำให้เกิดรายได้และการกระจายรายได้ ไปยังครัวเรือนยากจน กลุ่มเปราะบาง หรือประชาชนทั่วไปในชุมชนตำบลเมืองมาย

โดยการกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาชีพของชุมชนตำบลเมืองมายที่นำเสนอทั้ง 5 กระบวนการนั้นได้นำไปสู่การนำเสนอและการดำเนินการในการจัดการท่องเที่ยวและอาชีพซึ่งจะนำเสนอในหัวข้อต่อไป

2. การนำทุนทางสังคมในการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและลดความยากจนของชุมชน

จากการดำเนินการวิจัยและนำเสนอผลการวิจัยข้างต้น จะเห็นถึงกระบวนการของการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาชีพที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนหรือการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจสำหรับประชาชนในพื้นที่ชุมชนตำบลเมืองมาย ภายใต้ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรของชุมชน และจากการ



วิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม พบว่า “ทุนทางสังคม” เป็นกลไกสำคัญที่สนับสนุนการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจในชุมชนตำบลเมืองมาย โดยทุนทางสังคมในพื้นที่ที่มีความหลากหลายและเข้มแข็ง ทั้งในมิติของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เครือข่ายของกลุ่มต่าง ๆ และระบบคุณค่า / วัฒนธรรมที่เอื้อต่อการรวมกลุ่มและการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกัน ประกอบกับชุมชนมีความเชื่อมั่นต่อผู้นำท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้นำกลุ่มอาชีพ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และบุคลากรจากองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองมาย ซึ่งได้รับการยอมรับในฐานะผู้นำที่ไว้วางใจได้ สามารถประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชาวบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน ความผูกพันของคนในชุมชนต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ประเพณีท้องถิ่น งานบุญ และพิธีกรรม ทำให้เกิดความรักถิ่นฐาน ความห่วงใย และความสมัครสมานสามัคคี ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของทุนทางสังคม

นอกจากนี้ทุนทางสังคมยังปรากฏในรูปของกลุ่มองค์กร เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์จากผ้ามีการจัดกิจกรรมร่วมกันทั้งด้านการผลิต การตลาด และการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน บางกลุ่มมีการจัดทำกองทุนร่วมเพื่อหมุนเวียนเงินทุน การออม และการให้ทุนแก่สมาชิกในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งถึงแม้ว่าช่วงที่ผ่านมาในพื้นที่อาจจะยังพบปัญหาความยากจนกระจายอยู่ในครัวเรือนต่าง ๆ ของชุมชน และเป้าหมายของการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อการลดปัญหาความยากจนโดยอาศัยทุนทางสังคมช่วยให้ครัวเรือนที่เคยมีรายได้ไม่แน่นอนสามารถมีรายได้ประจำจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มอาชีพ อาทิ กรณีตัวอย่างของผู้สูงอายุที่กลับมามีบทบาทเป็นปราชญ์ชุมชนในการสาธิตภูมิปัญญา เช่น การจักสานไม้ไผ่ หรือการเล่าเรื่องพื้นบ้าน ซึ่งไม่เพียงสร้างรายได้ แต่ยังฟื้นฟูคุณค่าทางวัฒนธรรมอีกด้วย

กลไกสำคัญในการแก้ไขปัญหาความยากจน และการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจแก่กลุ่มเปราะบาง รวมทั้งประชาชนในชุมชนด้วยเครื่องมือของการท่องเที่ยวชุมชนได้มีการนำทุนทางสังคม และทุนทรัพยากรภายในชุมชนนำมาออกแบบกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น และนำเสนอความเป็นชุมชนเมืองมาย ซึ่งใช้ความโดดเด่นของการค้นพบซากฟอสซิลแอมโมไนต์ สัตว์ทะเลดึกดำบรรพ์ ซึ่งค้นพบและพิสูจน์อายุโดยสำนักงานทรัพยากรธรณีวิทยา จังหวัดลำปาง พบว่ามีอายุมากกว่า 240 ล้านปี มาเป็นจุดสนใจร่วมกับกิจกรรมที่เป็นกระแสนิยมคือการวิ่งเทรล วิ่งมินิมารathon โดยกำหนดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและเชิงธรณีวิทยาภายใต้ชื่อ “เมืองมายแอมโมไนต์รัน 2025” (Figure 3a) ซึ่งเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและธรณีวิทยา รวมทั้งการจัดกิจกรรมประกวดออกแบบการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จักสานผิวไม้ไผ่รูปแบบใหม่ เพื่อค้นหาวัฒนธรรมผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพในชุมชน (Figure 3b) การเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้เข้าร่วมทั้งในฐานะเป็นผู้ให้บริการ ประกอบการและร่วมจัดกิจกรรม เช่น การขายสินค้า การจัดแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้าน และการให้บริการที่พัก ร้านอาหาร และของที่ระลึก ซึ่งสามารถสร้างรายได้รวมทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น



ร้านค้าชุมชนที่มียอดขายรวมกว่า 150,000 บาท รวมทั้งยังรายได้ของคนจนเป้าหมายที่เข้าไปผลิตของที่ระลึก เพิ่มขึ้นอย่างน้อยครัวเรือนละ 2,000 บาทต่อเดือนทั้งก่อนเริ่มกิจกรรมและหลังกิจกรรมจากยอดขายซื้อผลิตภัณฑ์และจากการเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนของนักท่องเที่ยวหลังจากที่ได้เห็นข้อมูลการแชร์จากกลุ่มนักวิ่งที่มาร่วมกิจกรรม ซึ่งทำให้กลุ่มคนจนเป้าหมาย ตลอดจนกลุ่มเปราะบางและประชาชนทั่วไปเกิดการพัฒนาทักษะอาชีพ ยกกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อใช้ในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว และตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ของนักท่องเที่ยว อีกทั้งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นที่เห็นได้ชัดคือ ชุมชนมีการรวมกลุ่มของกลุ่มอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวและมีการวางแผนร่วมกันกับผู้นำในการจัดกิจกรรมในครั้งต่อไป และผู้นำชุมชนได้มีการก่อตั้งกองทุนชุมชนภายใต้ชื่อ “กองทุนพัฒนาชุมชนตำบลเมืองมาย” ขึ้นจากการนำรายได้หลังหักค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวโดยมีเป้าหมายสำคัญของกองทุนเพื่อเป็นสวัสดิการในระดับท้องถิ่น และเพื่อช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริมการแก้ปัญหาแก่คนจนและกลุ่มเปราะบางในชุมชนตำบลเมืองมาย (Figure 3c) ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้ทำให้เกิดความต่อเนื่องของกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน และนำไปสู่การพึ่งพาตนเองในระยะยาว



Figure 3 Mueang Mai ammonite run 2025 for tourism promotion (a), Community product innovations presented to tourists (b), Community-based product showcase and revenue allocation to support targeted low-income groups through the Mueang Mai community development fund (c)

จากการวิเคราะห์ผลการวิจัยข้างต้น พบว่าทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและการลดความยากจนของชุมชนตำบลเมืองมายมีมิติที่สะท้อนให้เห็นถึงการรวมกลุ่มเชิงปฏิบัติการของชุมชน ซึ่งสามารถนำเสนอเป็นแนวคิดของการพัฒนาเชิงพื้นที่ภายใต้ทุนทางสังคมเชิงการรวมกลุ่มเพื่อการ



พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยทุนทางสังคมเชิงการรวมกลุ่มดังกล่าวประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลักที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ได้แก่

1. กลุ่มความสัมพันธ์และเครือข่ายชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเยาวชนซึ่งทำหน้าที่เป็นฐานของการแลกเปลี่ยนแรงงาน ความรู้ และการร่วมตัดสินใจ
2. กลุ่มผู้นำที่ได้รับความไว้วางใจ ทั้งผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มอาชีพ ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมประสานความร่วมมือระหว่างชุมชน ภาครัฐ และภาคีเครือข่าย
3. กลุ่มทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เอื้อต่อการถ่ายทอดองค์ความรู้การสร้างอัตลักษณ์ และการมีส่วนร่วมของคนทุกช่วงวัย โดยเฉพาะคนจน ผู้สูงอายุและกลุ่มเปราะบาง
4. กลุ่มทุนทรัพยากรและกิจกรรมร่วมทางเศรษฐกิจ ซึ่งสะท้อนผ่านการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการจัดตั้งกองทุนชุมชน

โดยการบูรณาการทุนทางสังคมทั้งสี่มิตินี้ทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาเป็นระบบการรวมกลุ่มเพื่อการพึ่งพาตนเองที่สร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง กระจายโอกาสทางเศรษฐกิจสู่กลุ่มคนจนและกลุ่มเปราะบาง และนำไปสู่ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในระดับชุมชนอย่างยั่งยืน

วิจารณ์

การวิเคราะห์ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรชุมชน เป็นกระบวนการสำคัญของชุมชนหรือองค์กรเพื่อให้ทราบถึงองค์ประกอบของทุน ตลอดจนความร่วมมือของคนในชุมชนทุกกลุ่มและทุกระดับมีความสำคัญต่อการนำทุนทางสังคม ทุนทรัพยากรชุมชนไปใช้ซึ่ง Putnam (1993) กล่าวว่าทุนทางสังคมเป็นพลังสำคัญในการสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ส่งผลดีต่อส่วนรวม เช่นเดียวกับข้อเสนอของ Field (2003) ที่เห็นว่าทุนทางสังคมสามารถแปรเปลี่ยนเป็นทุนรูปแบบอื่น เช่น ทุนเศรษฐกิจและทุนมนุษย์ได้อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้กระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาชีพของชุมชนตำบลเมืองมายเกิดจากความร่วมมือของหลายภาคส่วน โดยมีชุมชนเป็นแกนกลางในการวางแผนและดำเนินกิจกรรม พื้นที่นี้ใช้จุดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นถิ่นมาพัฒนาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ วัฒนธรรม และเกษตรกรรม ซึ่งแนวทางการดำเนินงานสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Ouseng and Jansuri (2023) ที่นำเสนอว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดพะเยามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากและสร้างอาชีพ โดยต้องอาศัยการจัดการแบบมีส่วนร่วม และการบริหารจัดการที่อิงกับบริบทของท้องถิ่น เช่นเดียวกับงานของ Ngoenchan et al. (2024) ซึ่งยืนยันว่าความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่ที่ความสามารถของชุมชนในการบริหารจัดการ ความชัดเจนในการดำเนินการทั้งด้านของทรัพยากร การบูรณาการการทำงาน ความร่วมมือของเครือข่าย รวมทั้งการต่อ



ยอดการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างและออกแบบกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มเพื่อความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

ส่วนการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและลดความยากจนของชุมชน ซึ่งชุมชนได้นำทุนทางสังคมในหลากหลายมิติทั้งความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ ความร่วมมือในชุมชน ความสามัคคีในชุมชนและผู้นำ ตลอดจนการนำทุนทรัพยากรในชุมชนมาสร้างโอกาสและกำหนดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว โดยจัดกิจกรรม “เมืองมายแอมโมไนต์รัน 2025” และเกิดผลกระทบทั้งทางด้านเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ เกิดองค์กรชุมชน อาทิ กองทุนพัฒนาชุมชนตำบลเมืองมาย เกิดนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและมีการถอดบทเรียน วางแผนการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนภายในชุมชนเกิดขึ้น ล้วนเป็นผลของการนำทุนทางสังคมบูรณาการกับทุนทรัพยากร และศักยภาพของเครือข่ายมาใช้ในการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและแก้ปัญหาความยากจน ซึ่งผลงานวิจัยนี้สนับสนุนแบบทวนสอบและยืนยันตามแนวคิดของ Prasongthan (2013) ที่ได้เคยนำเสนอมาก่อนหน้านี้ว่าการนำทุนทางสังคมที่ประกอบด้วยทุนมนุษย์ ทุนสถาบันทุนทางปัญญาและวัฒนธรรมเป็นทุนสำคัญที่สามารถนำมาสร้างเป็น การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อีกทั้งยังเป็นปัจจัยหนุนเสริมให้ชุมชนเกิดความสามัคคีกลมเกลียวผ่าน กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เช่นเดียวกับ Khongkun et al. (2025) ซึ่งนำเสนอว่า ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวนั้น ชุมชนจำเป็นต้องมีการยกระดับทุนทางวัฒนธรรมการยกระดับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงนิเวศ และหากเปรียบเทียบด้านการใช้ทุนทางสังคมกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นไปในทิศทางเดียวกับ Aramsri et al. (2022) ที่ชี้ว่าการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานทำให้เกิดความเข้าใจและกระบวนการแบบมีส่วนร่วมเป็นทุนทางสังคมที่นำไปสู่แรงขับเคลื่อนในชุมชนที่สร้างเครือข่ายที่มีศักยภาพ

จากการนำเสนอผลการวิจัยและบทวิจารณ์ข้างต้นนำไปสู่การนำเสนอองค์ความรู้ใหม่คือ การใช้ทุนทางสังคมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถอธิบายได้ในฐานะ “กลไกการพัฒนาเชิงบูรณาการของชุมชน” ที่เชื่อมโยงการรวมกลุ่มของประชาชน ความไว้วางใจต่อผู้นำท้องถิ่น และการจัดการทุนทรัพยากรเชิงอัตลักษณ์ให้ก่อเกิดผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง โดยตำบลเมืองมายชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการทุนทางสังคมเข้ากับทุนวัฒนธรรมและทุนธรณีวิทยา มิได้สร้างเพียงกิจกรรมการท่องเที่ยวระยะสั้น แต่ก่อให้เกิดวงจรเศรษฐกิจชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่นำไปสู่การสร้างรายได้การสร้างรูปธรรมขององค์กรที่เป็นกองทุนชุมชน และการยกระดับบทบาทของกลุ่มเปราะบางในระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น องค์ความรู้นี้ช่วยขยายความเข้าใจเรื่องทุนทางสังคมจากมิติความสัมพันธ์ไปสู่มิติการจัดการเชิงปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในบริบทพื้นที่ชนบทอื่นได้



สรุป

กระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาชีพของชุมชนตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง เกิดขึ้นภายใต้บริบทของความร่วมมือระหว่างชุมชนกับภาคีเครือข่ายในระดับท้องถิ่น ภาครัฐ และภาควิชาการ โดยมีเป้าหมายสำคัญในการลดความยากจนและเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง กระบวนการดังกล่าวไม่ได้เน้นเฉพาะการกระตุ้นรายได้ในระยะสั้นเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมการสร้างกลไกเพื่อความยั่งยืน เช่น การรวมกลุ่ม การจัดตั้งกองทุนชุมชน และการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างมีคุณค่า กิจกรรม “เมืองมายแอมโมไนต์รัน 2025” แสดงให้เห็นถึงการใช้องค์ความรู้ทางธรณีวิทยา ควบคู่กับวัฒนธรรม การส่งเสริมสุขภาพและการท่องเที่ยว โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ แม่บ้าน และเยาวชน เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้จัด ผู้ผลิตสินค้า และผู้ให้บริการ ส่งผลให้เกิดการสร้างรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่คนในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม เช่นเดียวกับการพัฒนาอาชีพในชุมชนมีลักษณะบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมใหม่ ๆ

จากวิเคราะห์ในมิติของทุนทางสังคม พบว่าชุมชนตำบลเมืองมายมีทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง ทั้งในด้านความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การมีผู้นำที่ได้รับการยอมรับ และบรรทัดฐานทางสังคมที่เอื้อต่อการรวมกลุ่มและความร่วมมือระหว่างรุ่น ความไว้วางใจนี้ส่งผลให้เกิดการจัดการร่วม เช่น การจัดตั้งกลุ่มอาชีพกลุ่มออมทรัพย์ และการจัดสวัสดิการชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจท้องถิ่นในระยะยาว งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า “ทุนทางสังคม” ไม่เพียงแต่เป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนเท่านั้น แต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกลไกในการสร้างอาชีพ การจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และลดความยากจนได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาแบบยึดฐานชุมชน ที่ให้ความสำคัญกับทุนภายใน มากกว่าการพึ่งพาทุนจากภายนอก

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการอุดหนุนทุนวิจัยโดยหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) โครงการวิจัย การขจัดความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้วยแนวทางจักรวาลไผ่ พื้นที่จังหวัดลำปาง ประจำปีงบประมาณ 2567 โดยได้รับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี เลขที่ TRU-EC No.034/67



รายการอ้างอิง (References)

- Aminudin, N., & Jamal, S.A. (2024). Social capital and economic mobility in tourism: a systematic literature review. *Cogent Social Sciences*, 10(1), 2321665. <https://doi.org/10.1080/23311886.2024.2321665>
- Aramsri, K., Suwanna, A., Manajanyapong, J., Keatipong, K., Chaiprakong, Y., & Nimitkul, C. (2022). From practical guidelines of community enterprises based on social capital to responsible tourism in Mae Sa-Kog Ma biosphere reserve, Chiang Mai province. *Journal for Community Development and Life Quality*, 10(1), 1-10. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLQ/article/view/249079>
- Field, J. (2003). *Social Capital*. Routledge, London.
- Khongkun, J., Treesuk, W., Chairerk, W., Pokaew, S., Binheem, A., & Sunpawat, T. (2025). Guidelines community-based tourism development for Leam Sak tourism community, Ao-Leuk district, Krabi. *Interdisciplinary Academic and Research Journal*, 5(2), 495 - 512. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/IARJ/article/view/281810>
- Mankong, C. (2021). Dimensions of poverty and root causes of inequality with sustainability in development. *Economics and Public Policy Journal*, 12(24), 18 - 48.
- Mueang Mai Subdistrict Administrative Organization (2024, June 12). *Annual report 2024*. <https://www.muangmai.go.th/web/16587/>
- Ngoenchan, J., Tamnanwan, P., Khiewphakdi, S., & Thawipitanun, S. (2024). Community-based tourism capacity development amidst cultural capital transformation: A case study of Had-Salaow village, Kaodin subdistrict, KaoLiao district, Nakhon Sawan province. *Journal of Management Science Pibulsongkram Rajabhat University*, 6(2), 1 - 17. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jmspsru/article/view/267899>
- Ouseng, A., & Jansuri, A. (2023). Multi-cultural tourism management using community participation process of multi-cultural tourism community, Pattani province. *Journal of Vongchavalitkul University (Humanities and Social Science)*, 1(2), 100-120. https://so10.tci-thaijo.org/index.php/JVU_HS/article/view/659



- Prasongthan, S. (2013). Social capital potentiality for creative community-based tourism: The study of Tai Puan community, Pak Plee district, Nakorn Nayok province. *Journal of Social Sciences Srinakharinwirot University*, 16, 234 - 245.
- Program Management Unit on Area Based Development (PMU A). (2024, June 12). *Practical poverty provincial connext: PPPConnex*. <http://www.ppaos.com/ppaos/frontend/web/index.php?r=site%2Findex&p=>
- Putnam, R.D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press. Princeton.
- Rocca, L.H., & Zielinski, S. (2022). Community-based tourism, social capital, and governance of post-conflict rural tourism destinations: the case of Minca, Sierra Nevada de Santa Marta, Colombia. *Tourism Management Perspectives*, 43, 100985. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2022.100985>
- Soithong, P., Suksawas, W., Khongsatjaviwat, D., & Pongpanit, A. (2024). Solving poverty under the concept of social capital: A case study of Phitsanulok province. *Journal of MCU Social Science Review*, 13(2), 391 - 404. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jssr/article/view/262317>